

העדות בשאר העדים.

רבי אומר: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול – עדותם של כולם בטלה.

ואימתני, באיזה אופן אמרנו שבדיני נפשות⁽⁵⁾ עדותם בטלה? **בזמן שהתרו בהן**, שהקרוב או הפסול הצטרפו עם העדים בהתראת עוברי העבירה, ובזה הם גילו דעתם שהם מצטרפים להיעשות עדים, ולכן כל העדות בטלה.⁽⁶⁾

אבל בזמן שלא התרו בהן, אם הפסולין לא

התרו בעוברי העבירה, אלא שתקו, ורק העדים הכשרים התרו בהם, אין הפסולים מצטרפים לעדות, ולכן, אם יש שני עדים כשרים בלעדיהם, תתקיים העדות בהם.

כי אם נאמר שבכל אופן שהוא, אפילו הם ט-ב לא התרו, מצטרפים העדים הפסולים לעדים הכשרים, ומתבטלת העדות בגללם, אם כן, **מה יעשו שני אחים**,⁽⁷⁾ ועד אחד שאינו אחיהם, **שראו באחד שהרג את הנפש**. האם נאמר שעמידתן שם, וראיית הרצח על ידם של האחים במקרה, תציל את הרוצח מעונש, אך ורק בגלל נוכחותם המקרית בשעת מעשה?! אלא ודאי, צריך לומר, שרק אם

סתם רואים – אינם מצטרפים, ואין נוכחותם מבטלת את עדות.

ולפי רש"י: מה שאמר רבי "התרו" אין כוונתו שהתראה מהווה אותם לעדים, אלא שההתראה היא הוכחה שהתכוונו לעדות. כן פירש הריטב"א דעת רש"י.

7. ומבאר הגר"ש רוזובסקי, דפסול שני אחים להיות עדות, אינו פסול עצמי, שהרי אינם פסולים אלא דפסולים הם משום דכמו שיש פסול עד קרוב ל"בעל דבר" כן יש פסול עד קרוב לעד, וכל אחד מהם הוא פסול מחמת קירבתו לעד.

או, דפסולם הוא מחמת הצטרפותם. והנפקא מינא בחקירה זו, היא בדיני ממונות לדעת רבי יוסי, שאין דין קרוב או פסול לפסול את כל העדות. אם נאמר שפסולם הוא מחמת הצטרפותם, עדיין יכול אחד מן האחים לבוא ולהעיד עם השלישי. אבל אם הוא פסול מחמת קרוב לעד, אם כן, שניהם פסולים, ואין אחד מהם יכול להעיד עם השלישי.

5. כן פירש רש"י, שלדעת רבי החילוק בין התרו ללא התרו הוא רק בדיני נפשות.

ומבארו הנמוקי יוסף [במסכת מכות], שפשוט הוא כיון דבדיני ממונות לא שייך התראה. וצריך לומר בדעת רש"י שבדיני ממונות שואלים אותם שאלה אחרת כדי לברר אם כוונתם בשעת מעשה להעיד או לראות. ומה שכתב "בדיני נפשות – הפירוש דהלשון התרו שייך רק בדיני נפשות. אבל היד רמה ועוד ראשונים סוברים, שדברי רבי הם גם בדיני ממונות.

ועיין בהערה הבאה שהיד רמה פירש פירוש אחר על "בזמן שהתרו בו". ולפי פירוש ההוא שייך לומר הלשון התרו גם על דיני ממונות.

6. רש"י מפרש, שהעדים מתרים בעובר העבירה. אבל היד רמ"ה במסכת מכות מפרש, שבשעת ראיית העבירה ובשעת הגדתם העדות בבית דין שאלו את העדים לאיזה מטרה הם רואים או לאיזה מטרה הם מצטרפים לבוא לבית דין, האם במטרה להעיד או סתם לראות, וענו ואמרו שהם רוצים להצטרף להיות עדים, אזי הם עדים, ובגללם מתבטלת כל העדות. ואם עונים שהם

אחרים, ולא התרו בה העדים.

וקמפלגוי, רבי מאיר וחכמים, חולקים בפלותא דרבי יוסי ורבנן, במה שחלקו רבי יוסי וחכמים בענין זה.

דתנן, שנינו במשנה במסכת מכות [ו ב] לגבי עדים שלא התרו בנידון, אלא אחר התרה בהם, והעדים רואים את המתרה. תנא קמא סובר שהם כשרים להעיד. ואילו רבי יוסי אומר: לעולם אינו העובר עבירה נהרג, עד שיהיו שני "עדים" מתרין בו. והיינו, דוקא אם היו העדים המעידים מתרים בו, שנאמר: "על פי שנים עדים יקום דבר". כלומר, שיהא הדבר כולו, העדות וההתראה, קם על פי שנים העדים⁽⁸⁾.

לכן, רבי מאיר סובר כרבי יוסי, והאשה לא תהרג, ואין כאן דיני נפשות, אלא דיני ממונות לפטור הבעל מתשלום כתובה, ונידון בשלשה. ואילו חכמים סוברים כרבנן דרבי יוסי, ויש כאן דיני נפשות להריגת האשה, ולכן צריכים עשרים ושלשה.

ח. ומביאה עתה הגמרא עוד אופן בביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים.

הקדמה

עדים שבאים להעיד בדיני נפשות, חוקרים

עשו פעולה המצרפת אותן לעדות, כגון שהתרו במי שעובר את העבירה,⁽⁸⁾ רק אז הם מצטרפים, ומתבטלת כל העדות.

ורבי יוסי חולק על כך, וסובר, שאפילו אם הקרוב או הפסול שתק ולא התרה, גם כן מצטרף עמהן, ופוסל בכך את כל העדות בדיני נפשות. והמדובר במשנתנו הוא באופן שעדי הבעל היו שלשה או יותר, ואחד מהן הוא קרוב או פסול, ששתק ולא התרה באשה. רבי מאיר סובר כרבי יוסי, שעדותן בטלה, ולכן אי אפשר לדונה במיתה, אלא רק בדיני

ממונות, לפטור את הבעל מתשלום הכתובה, ולכן דבר זה נידון בשלשה. ואילו חכמים סוברים כרבי, שאם לא התרו, מתקיימת העדות בשאר העדים, הכשרים, ונידונת למיתה, ולכן צריכין בית דין של עשרים ושלשה.

ז. ומביאה הגמרא עוד אופן בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבנן, כגון שהביא הבעל עדים כשרים שזינתה, אלא שהתרו בה אנשים אחרים, ולא התרו בה העדים בעצמם.

ואיבעית אימא, אם תרצה, יש לבאר, שהמדובר במשנה הוא בכגון שהתרו בה

8. וכתב התומים (סימן ל"ח), שלדעת רבי הסובר שצריך כוונה להעיד, ובכוונתו נהיה עד ומצטרף, אם יתברר שהכשרים צירפו אותו בטעות שלא ידעו שהוא קרוב או פסול, אם כן כוונתם בטעות ואינו מצטרף, ואילו לדעת רבי יוסי, שאין תלוי בכוונה, אלא עצם נוכחותו בשעת מעשה מהווה עליו חלות עדות, אף אם

יתברר שהצטרפותו היתה בטעות, גם תתבטל העדות. ודעה זו שבטעות תקיים העדות בשאר, היא דעת הרי"ף בתשובה הביאה הרמב"ן והרא"ש ועוד ראשונים במסכת מכות.

9. כן פירש שם הנמוקי יוסף.

וקימיפלגני רבי מאיר וחכמים בפלוגתא דבן זכאי ורבנן.

דתנן, שנינו במשנה לקמן [מ א]: **מעשה** **ובדק בן זכאי** את העדים **בעוקצי תאנים**, והכחישו זה את זה, וביטל בן זכאי את העדות.

ורבי מאיר סובר כבן זכאי, ולכן אין כאן דין נפשות על האשה – לפי שלא יהרגה, אלא רק דין ממונות של פטור הבעל מכתובתה, ודין זה נידון בשלשה. ואילו חכמים סוברים דלא כבן זכאי, אלא עדותם מתקבלת אף לדיני נפשות, ויהרגה, ולכן צריכים עשרים ושלשה.

וכיון שביארה הגמרא את דין מוציא שם רע, מביאה עתה הגמרא הלכה נוספת של רב יוסף בדין מוציא שם רע.

רב יוסף מבאר את דינם של עדי שקר, זוממים, שבאו לסייע לבעל של אשה המוציא שם רע על אשתו שזינתה. שאם הוזמו, והם נהרגין – האם הם חייבים גם לשלם ממון.

וכן הוא הכלל בדין זה: נאמר בתורה [שמות כא] "וכי ינצו אנשים, ונגפו אשה הרה, ויצאו ילדיה, ולא יהיה אסון – ענוש יענשו". היינו, ישלם המזיק דמי וולדות לאביהם. ודרשו חכמים [לקמן עט], שרק אם "לא יהיה אסון" באשה, אז חייב המזיק לשלם ממון לאבי הולדות. אבל, אם האשה נהרגה, הוא פטור מלשלם דמי וולדות,

אותם בית דין, זה שלא בפני זה, בחקירות ובדיקות [ויש עוד סוג שאלות, הנקראות "דרישות", והן יבוארו במקום אחר].

"חקירות", הן השאלות שחוקרים את העדים, כמו "באיזה יום" ו"באיזה שעה", אירע המעשה, ובאיזה מקום. אם הכחישו זה את זה בתשובותיהם עליהן, או אפילו שאמר אחד מהעדים: "איני יודע" – עדותן בטלה.

"בדיקות", הן שאלות צדדיות, שאין העדות תלויה בהן, כגון: האם היו בגדיו של הרוצח או של הנרצח שחורים או לבנים, או האם היה עץ תאנה שתחתיו נבעלה האשה, עם עוקצין גסין או עם עוקצין דקין.

לגבי הבדיקות, אם אין העדים יודעים, אין עדותן בטלה.⁽¹⁰⁾ אבל אם הכחישו זה את זה, כגון שעד אחד אמר דקין והשני אמר גסין, סובר בן זכאי שעדותם בטלה, וחכמים סוברים שעדותם כשרה, לפי שאין חובת העדים לשים לבם כל כך לפרטים אלו.

ובמשנתנו מדובר, לפי אוקימתא זו, שעדי הבעל, שבאו להעיד על האשה שזינתה, הוכחשו

בבדיקות, כגון, שאחד אמר עוקציה של עץ התאנה היו גסין, והשני אמר דקין. אך לא הוכחשו בחקירות.

ואיבעית אימא, ואם תרצה, יש לך לומר, שהמדובר במשנתנו הוא **כפגון**: דעדי הבעל **איתכחוש בבדיקות, ולא איתכחוש בחקירות.**

10. וטעם החילוק בין חקירות לבדיקות מבואר בגמרא (לקמן מ"א ב), שחקירות מביאות לידי

שזינתה בהיותה ארוסה, ובא לחייבה מיתה, וגם לפטור עצמו מחיוב התשלום של דמי כתובתה. **והביא האב** של הנערה **עדים**, **והזימום** לעדי הבעל, ואמרו האיך אתם מעידים שראיתם מעשה זה, ביום זה, במקום זה, והרי באותו יום, עמנו הייתם במקום אחר!

הרי **עדי הבעל נהרגו** על זממם להרוג את האשה, **ואין משלמין ממון**, את דמי הכתובה שרצו להפסיד לאשה.⁽¹²⁾

והטעם, משום שרצו לחייב את האשה גם מיתה וגם להפסיד לה את כתובתה, וקם להו בדרכה מיניה. ולכן פטורים הם מהממון.⁽¹³⁾

משום ד"קם ליה, בדרכה מיניה", שיש לו עונש גדול יותר, דהיינו עונש מיתה על רציחת האשה, ואין בית דין מחייבים ממון במקום שמחייבים מיתה.

אך כל זה אמור, רק כאשר המיתה והממון הם כלפי איש אחד. אבל, אם שני העונשים היו חלוקים, כלפי שני אנשים, "ממון לזה, ומיתה לזה", וכמו שיבואר, מחייבים בית דין גם מיתה וגם ממון.

אמר רב יוסף: אם הוציא הבעל שם רע על אשתו, לאחר נישואיה אליו, שהיא זינתה תחתיו בהיותה ארוסה לו, כאשר היא ישבה בבית אביה בין האירוסין לנישואין, **והביא הבעל עדים על אשתו**, הנשואה לו עתה,⁽¹¹⁾

אפילו לא במחיר מוזל, כי אם אכן זינתה, כדבריהם, אין לה כתובה, ונמצא שהעדים רצו להפסידה טובת הנאה זו. ודרך שומת ה"טובת הנאה" מבואר שם.

13. אך אין העדים הזוממים צריכים לשלם לאב הנערה "מאה כסף", על שזממו להפסידו את מאה הכסף שחייב הבעל המוציא שם רע על אשתו לשלם לאב על שהוציא שם רע על בתו, זאת, למרות תשלום המאה כסף אינו לאשה, והוי "ממון לזה, ומיתה לזה".

כי על אף שהעדים הזוממים הללו, סיעו לבעל, ורצו להפסיד לאב את התשלום הזה, הם אינם משלמים אותו, כי אין זה חיוב על העדים. וביאור הדבר: כי אם היה הדין שהבעל המוציא שם רע בדיבור גרידא חייב על הוצאת השם רע מאה כסף, והעדים היו רק באים לחזק את דברי הבעל, אז שפיר, אם הזומו, היינו אומרים שבאו להפסיד מאה כסף לאב, ומחייבים אותם על כך. אבל אין הדין כך, כיון שדיבור הבעל בהוצאת שם רע אינו מחייבו במאה כסף

הזמה. דהיינו שאם אין העדים מעידים על זמן ומקום מדויק לא יוכלו להזימם לומר: עמנו היינו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר, והם עדות שאי אתה יכול להזימם — שאינם כשרים. אבל בדיקות הם רק לבירור האמת, ובזה שהעדים לא שמו לבם לפרטים צדדיים, אין הוכחה על אי — אמיתותם.

11. כן פירש רש"י [י א ד"ה ומשלמין ממון]. וטעמו, משום שבארוסה הכתובה שייך לאב, ונמצא דהוי מיתה להאשה וממון לאב.

12. הפסד כתובה אינו מניעת רווח בלבד אלא הפסד ממון ממש, כמו שמבואר במסכת מכות ג א, כי כל זמן שלא העידו עליה שזינתה, היא יכולה למכור את "טובת הנאה" של כתובתה, כי יש מי שיקנה ממנה את כתובתה במחיר מוזל [כגון ארבעים אחוז מערך הכתובה], כדי שהוא ייפרע מהבעל על הצד שהכתובה תבוא לידי פרעון. ועתה, כשבאו עדים שזינתה ועדיין לא הזומו, היא אינה יכולה למכור את כתובתה כלל,

להצטרף עם אחר להעיד על הרובע אותו.

רבא אמר: אדם קרוב אצל עצמו. דהיינו, כמו שקרוב פסול להעיד על קרובו, בין לטובה בין לרעה, כך פסול אדם להעיד על עצמו, אף לרעתו. ולכן, הוא אינו נאמן להעיד על עצמו שנרבע לרצונו.

וכיון שאין מתקבלת עדותו על עצמו שהוא רשע, יכולה להתקבל עדותו על הרובע, ויהרג הרובע על פי עדותו. כי אנו מחלקין את הנאמנות על עדותו [פלגינן דיבורא], ואנו אומרים שהוא אינו נאמן על עצמו, לומר שהוא רשע, אך הוא כן נאמן על חברו, לומר שרבעו.

ומביאה עתה הגמרא עוד חידוש של רבא בדין של "פלגינן דיבורא".

אמר רבא:

מי שבא להעיד, ואומר: **פלוגי בא על א-א אשתי!**

הרי, הוא, הבעל, ועוד עד אחר, מצטרפין בעדותן להורגו, לאותו פלוגי, כדין הבא על אשת איש. אבל לא מצטרפין להורגה, את האשה. כי הבעל אינו כשר להעיד על אשתו, היות והוא קרוב לה, וקרוב פסול לעדות. אלא, מחלקין את דבריו. ולכן, על אף שמתקבלת עדותו לגבי הריגת פלוגי הבעל, אין מתקבלת עדותו לגבי אשתו הנבעלת לו.

אבל, אם חזר והביא הבעל עדים אחרים, והזימום לעדי האב — עדי האב נהרגין, על שזממו להרוג את עדי הבעל, ומשלמין [ממונן] לבעל, על שרצו לחייבו מאה כסף. ולא שייך לומר: "קם ליה בדרבה מיניה", משום שהם שני חיובים נפרדים — ממונן לזה, לבעל, ומיתה לזה, לעדים.

ומביאה הגמרא עוד דין שאמר רב יוסף בדיני עדות.

אמר רב יוסף: אדם הבא להעיד, ואמר שפלוגי רבעו במשכב זכור, לאונסו, על כרחו של הנתבע המעיד — הרי הוא, הנרבע, ואחר, עד נוסף, שיצטרף עמו להעיד על הרובע, מצטרפין להרגו, שיהרגו את הרובע על פי עדות שניהם, הנרבע והעד הנוסף. ואין הנרבע פסול לעדות, כיון שהיתה רביעתו לאנסו, ואינו רשע, ולכן אינו פסול לעדות.

אבל, אם הנרבע מעיד שהוא לא היה אנוס, אלא נרבע לרצונו, הרי נרבע זה, לדבריו, רשע הוא. והתורה אמרה [שמות כ"ג] "אל תשת ירך עם רשע, להיות עד". ודרשו חכמים: אל תשת רשע, עד. וכיון שלדבריו הוא נרבע לרצונו, הרי הוא רשע הפסול לעדות, ואינו מצטרף עם עד אחר להרוג את הרובע אותו.

כך סובר רב יוסף. אך רבא חולק עליו, וסובר שאף אם נרבע לרצונו, הוא יכול

שהזימו אותם. ואם כן, רק עתה, לאחר שהעידו [והחזמו] נוצר החיוב על הבעל לשלם מאה כסף, על הביאו עדים זוממים. ונמצא שלגבי המאה כסף לא באו העדים הללו להפסיד לאב. רש"י.

אלא אם כן הביא עדי שקר, ונמצא שהבעל נחשב כמוציא שם רע רק מכח עדותם, ולפני שהעידו לא היה כלל חיוב. ומאין אנו יודעים שהוצאת השם רע היתה בשקר — רק על ידי